

Юридическият термин „риск“ в националната сигурност на Република България

The legal term “Risk” in the field of the national security of Bulgaria

Петър Христов
Елисавета Иванова

Petur Hristov
Elisaveta Ivanova

The law of the national security is a recently formed legal sector. The legal term “national security” can be found in more than 425 provisions and in 155 active legislative acts. The frequency of usage of the term “risk” is even greater- in more than 3600 provisions of 350 legislative acts. It is typical that the content of the two terms is not legally defined by the legislation. The report is directed to revealing the content of the terms as far as being a part of the formally logical instrument they create the foundation for a clear perception, comprehension and law enforcement.

Key words: legal term, risk, national security, national security law

Всеки жив организъм има определени – еволюционни наследени и познаваеми от човека, долна и горна граници, в които следва да присъстват жизнено необходимите фактори. Всяко излизане на стойностите на наличието тези фактори извън режима, определен от минимума и максимума на тяхното присъствие, води до несъвместимост на средата с живота.
Закон за толерантността на Виктор Шелфорд /1911г./

Идеята на В. Шелфорд до голяма степен се съдържа още в античното схващане за предназначението на държавата и правото. Тяхната същност се обяснява с несъвършенството на човека и необходимостта да се достигне хармония в отношенията му с природата и с другите хора. Според Конфуций /551-479 г. пр. Хр./ идеалната държава се характеризира с такъв обществен ред, при който всеки живее едновременно в съгласие с природата, с другите хора и със самия себе си. Постигането на подобно съгласие е възможно чрез придържане към „златната среда“ – добродетел, която се изразява в умереност, в смисъл постигане на средата между несдържаността и вниманието в **поведението на всеки**.

Златната среда или „мярата“, както и другите добродетели като човеколюбие и съпричастност съставят „Дао“ – правилният път са достояние на много малко хора – богоизбраните „благородни мъже“ и са недостъпни за простолюдието – „ниските хора“:

- благородният мъж е възискателен към себе си, niskият човек – към другите;
- благородният мъж следва дълга и закона, niskият човек мисли единствено за себе си – как да се устрои по добре и да извлече повече полза;
- благородният мъж се бои от волята на небето, от великите хора и думите на съвършено мъдрите, niskият човек не познава волята на небето, презира хората заемащи високо положение и оставя без внимание думите на мъдрия човек.

Моралът на благородните мъже е като вятъра, а на niskите хора е като тревата, която се накланя по посоката на вятъра. Държавата е тази, която трябва да наложи на простолюдието нормите на правилния път. [1]

На Епикур /341- 270 г. пр. Хр./ дължим понятието „етика“, което той дефинира като свързващо звено между природата /естествената среда/ и обществото /изкуственото образувание/. Така разбрана етиката позволява да се разкрие предназначението на държавата – да обезпечи общата полза и взаимната сигурност върху справедливостта, която произтича от природата и е договор за полезното, целта, на който е хората да не си вредят един на друг и да не търпят вреди.

Според Зенон Китионски /336 – 264 г. пр. Хр./ да се живее честно и добродетелно означава да се живее в съгласие с природата.

Човешката дейност, насочена към проникване и овладяване на процесите в околната среда се основава на стремежа за удовлетворяване на жизненоважните потребности и повишаване на качеството на живот. Човешкият мозък използва незначителна енергия но въоръжава човека с мощния инструмент на мисленето. То му позволява да разкрие логиката по силата, на която потокът от физични и химични сигнали не само свързва отделните елементи, но и възпроизвежда стабилното равновесие на биосферата.

Винаги обаче е съществувало несъответствие между потенциала от енергии и вещества, който е на разположение на човека и неговите възможности да контролира и надеждно да управлява технологиите на тяхното добиване и използване. Изкуствените кибернетични системи никога не са били в състояние да осигурят такова количество информация, което да позволи така да се въздейства върху природата, че да не се влиза в дисонанс с естествения кръговрат на вещества и енергии и да не се нарушава режимът на толерантност, заложен в т.нар. кибернетично поведение на биосферата.

Когато почувства неефективността на конкретно производство или технология, човекът има възможност да използва друг съществуващ в природата или култивиран от него процес. Това дава свобода на поведението, но тази свобода е само по отношение на незабавния отговор на природата – свобода от отговорност пред поколенията. В тази свобода се крие генезисът на екологичните проблеми. В тях в най-чист вид се отразяват несъвършенствата на създадените и внедрените в практиката изкуствени кибернетични системи и се вижда неспособността на човека да опознае механизма на кибернетичното поведение на природата. На същата логика се основават и ежедневните аварии и катастрофи, причинени от човек.

Филип Найт, който през 1921 г. предлага разграничение, според което рискът е вероятност, която може да бъде изчислена по някакъв начин, а неопределеността, е това, което не се поддава на вероятностна оценка. Кеннет Ероу и Никлас Луман използват други критерии за разграничаване на неопределеността и риска – информационни и целеви.

Според К. Ероу, където съществува неопределеност, там има и възможност за нейното намаляване. Такава възможност може да предостави наличното или добиването на информация. Информацията е понятие напълно противоположно на неопределеността. Проблемът за информацията – било то информация за възможни събития, за вероятността те да настъпят, за значението на потенциалните последици от тях, а също и за размера на разходите за нейното добиване, придобива съществено значение за приемането на решение.

Според разграничението, направено на основата на целевия критерий неопределеността е характеристика на състоянието на обективната реалност, а рискът – характеристика на същата тази обективна реалност, но в контекста на целенасочената дейност на субекта на приемане или реализация на решение. [2]

Появата през втората половина на XX в. на сериозни технологични и екологични проблеми, поставя на преден план проблемът: кой или какво е решаващият фактор в обществото, за това дали един риск да се приеме, т.е. да се вземе на сериозно или не. Възниква въпросът как трябва да бъде устроена комуникацията, която има за цел повишаване на знанието за риска. Така се

очертава практически и теоретичен проблем, за чието решаване Н. Луман предлага точно разделяне на „опасността“ от риска. Опасност да означава „всяка заслужаваща внимание възможност за недостатък“, а за риск да се говори само тогава, когато собственото решение представлява абсолютно необходима причина за възможното настъпване на вреда. [3]

Ако се върнем към предначуто разбиране на риска ще установим, че предложението на Луман в края на XX век реабилитира забравеното схващане за същността на риска, изработено в застрахователната практика на Германия още през XVI в. В търговските договори от това време терминът риск се употребява при формулиране на клаузите, свързани с уточняване на това, кой ще поеме щетата в случай, че тя бъде причинена по време на транспортиране на товара. Става дума не само за предварително уточняване на размера на разходите, но и за това дали щетата е причинена в резултат на решение и свързано с него действие на превозвача или в резултат на външни, независещи от него фактори. В първия случай щетата/вредата/ се разглежда като последица от поемането на риск, а във втория - като следствие на външна опасност. [4]

Развитието на атомната технология предизвиква втора обширна дискусия по проблемите на риска. Тя, съвсем логично фокусира в себе си общественото внимание, излиза на преден план поради необходимостта от вземане на политическо решение за въвеждане или не на тази изключително рисковата технология. В технико-икономическата сфера описанието на риска се търси чрез отговор, на въпроса: „Каква степен на сигурност може да бъде икономически оправдана?“ В политиката формулировката на същия въпрос е по-различна: „Каква е степента на несигурност, която обществото е в състояние да поеме?“ Контекстът обаче е един и същ: разбирането на риска се концентрира до разкриване на вредата и оценка на нейната тежест.“ [5] Подобна логика неминуемо насочва търсенето на отговора към трудовете на фон Нойман и Моргенщерн по теорията на решенията. При тях изчисляването на вероятността е пряко свързано с индивидуалната ситуация на вземане на решение. В теорията на решенията се оперира чрез информацията, с която разполага субекта на решението. Една от ситуациите е - вземане на решение в условията на „риск“. Тук на вземания решение е известно разпределението на вероятностите, а рационалната стратегия за вземането на решение се състои в това, да избереш действието с най-голяма очаквана полза. Рискът се свежда до очакването на загуби. [6]

През 1957 г. в САЩ, в рамките на обществената дискусия, излиза една, не особено задълбочена в теоретичен план, студия посветена на риска [7]. В нея за първи път прозвучава призив към държавата да стане инициатор на „обширна дискусия“ за риска, който се приема с решението за ускорено развитие на ядрената технология. Същата идея се съдържа в две други, получили много по-широка популярност, студии, публикувани две десетилетия по-късно – „Студия на Размусен“ (1975 г.) [8] и „Германска студия за риска“ (1979 г.). [9] Посочените три публикации, без да съдържат никакви впечатляващи теоретични идеи или изводи, имат много важно значение за обществената практика. В тях се излага визия за съдържанието на понятието „риск“, която по-късно чрез известната Директива „Севезо“ приета през 1982 г. от страните на Европейския съюз се институционализира в държавното регулиране и стандартизирането. Рискът се дефинира в контекста на оценката на ефективността на технико-икономическите системи - като продукт, получен от производението на вероятността за претърпяване на вреда и тежестта на вредата, отнесено към определена времева единица. [10]

О. Рамстет коректно забелязва, че ако това определение се подложи на анализ от гледна точка на теорията на решенията на фон Нойман, ясно ще се види, че неговите автори, най-вероятно поради спецификата на атомната технология, са се абстрахирали от ролята на индивидуалното решение и произтичащата от него

персонална отговорност при всеки конкретен риск. Като резултат, в съдържанието на това определение, рискът се разтваря в господстващото в техническата, а от там и в технико-икономическата сфера разбиране, при което акцентът пада върху вредата. Рискът започва все повече да се възприема като синоним на очакване на вреда. [11]

Изискването за нулев риск предполага създаване на абсолютно безопасни технологии, на инженерни противоаварийни средства и съответни организационни решения, предназначени да изключат всякакви аварии и аварийни ситуации. Системата за сигурността, известна от недалечното минало като техника на безопасност в този си вид има чисто инженерен характер. Тя не включва научна методология за оценка на риска, не предвижда събиране на данни чрез мониторинг на състоянието на околната среда, не се използват методи за математическо моделиране и оценка на бъдещите изменения. Решенията най-често се приемат под влияние на обстоятелствата, на база на натрупания опит и от чисто ведомствени съображения.

В началото на 80-те години В. А. Легасов заедно с Л. Сумароков използват компютърни модели за анализ за да открият причините за спадане темповете на развитие на атомната енергетика в САЩ. Изводът е, че тежката авария в Атомната електроцентрала „Три Майл Айлънд“, през 1979 г. води до преоценка на доминиращото положение на инженерния подход. Свидетелство за това е количеството нормативни актове, регламентиращи изискванията към конструкциите и строителството на нови АЕЦ в САЩ, което се е увеличило повече от 10 пъти. Наложени са около 200 нови ограничения, свързани с проектирането на атомни електроцентрали, което осъпява процеса и увеличава сроковете на съгласуване.

В този контекст, след Чернобилската катастрофа се налагат няколко принципно важни изводи:

- абсолютната безопасност е недостижим идеал;
- нулевият риск е присъщ само на системи, които нямат запас от енергии и химически и биологически активни вещества;
- реално обоснован е стремежът само към такъв риск, който може да се смята за „приемлив“.

Концепцията за приемлив риск е много ясна и логична:

1. Сигурността не е свойство на обекта, а защитеност на човека и околната среда от вредните въздействия на техносферата и опасностите, които те крият. Затова е необходимо потенциалните опасности да бъдат идентифицирани и количествено определени за да се определи „приемливото“ равнище на риска над което опасността е прекомерна. На тази основа, с помощта на инженерни и организационни мерки да се изгради система за защита.

2. Приемлив е този риск, чиято величина /вероятност от реализация или възможен от това ущърб/ е толкова незначителна, че заради очакваната полза във вид на материални или социални блага, човечеството или обществото са готови да го приемат. Възникването на опасностите може да има вероятностен характер /аварии, стихийни бедствия и други/ или детерминиран характер /замърсяване на атмосферата, литосферата, хидросферата/. За измерване на опасността се прилага скала в качеството на мерна единица, на която се явява рискът.

3. Самият риск се разглежда като векторна многокомпонентна величина, получавана с помощта на статистически данни или имитационни модели, която включва величината на вредата от въздействието на кой да е фактор и вероятността от неговото възникване, като отчита съществуването на неопределеност в измеренията, както на щетата, така и на вероятността.

Така формулирана концепцията за приемливия риск, без да излиза от възприетия модел на риска, извежда качествено нова цел на сигурността: главното е здравето на всеки човек, на обществото като цяло и качеството на природната среда.

Приложната наука за управление на риска, според Легасов, следва да идентифицира рисковете, на които се подлага човекът и да изчислява оптималните величини на разходите, необходими за тяхното снижаване. Критерий на оптималност на разходите е максимално възможното намаляване на сумарния риск, което е достижимо в степен, обусловена от развитието на социално-икономическата система. В хода на оптималното управление, не е възможно сумарният риск да се сведе до нула, но може да бъде ограничен до приемлива за обществото величина.

Концепцията за приемливия риск директно защитава средата на съществуване и така цялостно се вписва в Концепцията за устойчиво развитие. Създаването на условия за повишаване качеството на живот на всеки отделен член на обществото и обезпечаване на неговата сигурност в околната среда е възможно, само ако не се допуска превишаване на пределно допустимите екологически натоварвания на природните системи. За хората е присъщо да усещат състояние на сигурност или несигурност като тревожни сигнали чрез своите възприятия, инстинктивните реакции на организма и интуицията, т.е. сигурността (несигурността) в този план има значение на субективна представа на индивидите за отсъствието (наличието) на опасности и заплахи за тяхното съществуване. Това усещане помага да се предприеме определена линия на поведение и да се избегнат опасностите.

Този механизъм обаче има два слаби пункта: единият – пренебрегва възможностите на държавата, респ. правото да налага определено поведение; другият – с пряко отношение към екологичните проблеми, при които негативните последиците и усещането на тревожните сигнали за тяхното настъпване остават за идващите поколения.

В Римското право „секюритас“ /от лат. – securitas/ е правна защита чрез договор, поръчителство залози и вещни права. При това, „секюритас“ е самият ангажимент, поетата отговорност, а не първично състоянието. Самата отговорност свързва конкретния извършител извършител с действията или последствията, което винаги е необходимо, а понякога и достатъчно условие за определен вид оценки спрямо него. «Гаранцията на гаранциите» според Х. Попиц се състои в това, че органите на държавата приемат да се грижат за изпълнението на поетите от гражданите правни задължения, тъй като «договори без меч са само думи и не притежават сила да предложат на човека дори и най-малката сигурност». [12]

Рискът е термин, които се използва във всички съвременни езици. Той е типичен ноумен, в смисъл, че е единствено „умопостигаем“ и не може да бъде възприет от човешките сетива. Затова научното знание за риска и множеството негови модели се съдържат в различни частни теории и научни дисциплини. В резултат на проучване, което обхваща 71 научни публикации, В.Томов и Л.Владимиров, класифицират застъпените в тях „основни тези“ за същността и свойствата на риска в шест групи, свеждат до три „основните схващания“ относно тезата, че рискът е социален феномен, разграничават четири „направления в дефинирането“ на риска и констатира наличието на четиринадесет различни класификации или системи от критерии за класификации на рисковете. [13]

Необходимостта от по-дълбоко навлизане в същността на риска и преосмисляне на неговото практическо значение в реалния живот започва да се обективира през осемдесетте години на миналия век. В тази връзка може да се посочат редица автори, сред които се открояват имената на такива изявени учени, каквито са В. Легасов, М. Шварц, М. Томсън, Г. Малинецкий, У. Бек.

Техните научни изследвания се основават на идеята, формулирана от Римският клуб, че светът е изправен пред апокалипсис, причините, за които се коренят в отношенията на човека с природата.^[14]

Във фокуса на тяхното внимание е преосмислянето на значението на категорията „взаимодействие“, което осъществяват елементите на системата „природа – човек – общество“.

Проблеми на правното регулиране

Въпросът за по-нататъшното развитие на терминологичния и понятиен апарат на теория на риска, произтича от необходимостта за усъвършенстване и хармонизиране на неговото правно регулиране. В действащите нормативни актове е заложена една и съща рационална стратегия – при вземане на решение да се избере действието с най-голяма очаквана полза. Така рискът се свежда единствено до очакването на загуби или вреда. Подобно разбиране на значението поражда и съответстващо отношение – рискът се възприема като неизбежно зло, което трябва да се избягва, да се ограничава, да се прехвърля или да се минимизира

В края на 2009 година Международната организация по стандартизация /International Organization for Standardization – ISO/ утвърждава пакет от документи, третиращи управлението на риска. Ключева роля в тях има Единният стандарт ISO 31 000:2009, [15] който не е предназначен за сертифициране, а за унифициране на практиката по управление на рисковете. Той има единствено препоръчителен характер и съдържа само общи принципи и указания за тяхното практическо приложение. Изготвен е така, че може да се ползва от всяка организация, независимо от предмета на нейната дейност и формата на собственост, а също и от общности от организации, от асоциации, от физически и юридически лица или отделни личности. От тук следва, че е предназначен за управление и на екологичните рискове.

С оглед подпомагане на практическата реализация на Единния стандарт, в негова подкрепа отделно са приети документите ISO / IES Guide 73 "Ръководство с термини и определение по управление на риска" [16] и стандарт ISO 31010:2009 [17], който съдържа насоки за подбор и прилагане на техники за оценка на риска. „Ръководството“ с термини и определения е актуализация на приетият през 2002 година стандарт ISO 73:2002 „Мениджмънт на риска. Термини и определения“ [18]. Изборът и прилагането на техники са препоръчителни, като ISO 31010:2009 препраща към други международни стандарти, в които препоръчаните техники са описани по-подробно. Изрично е указано, че ако някоя техника не е посочена в стандарта, то не означава, че тя не е валидна.

Самият процес на управление се осъществява чрез практическата реализация на система от мерки, които са групирани, съобразно етапите, на тяхното осъществяване. Първият е „изясняване на средата“, в която предстои да се управлява риска. Става дума за разкриване на картината на взаимодействието на организацията със средата на съществуване, като специално внимание се обръща за систематизацията на факторите, които оказват влияние върху процеса на управление на риска. Тук стандартът изисква да бъдат детайлно уточнени критериите за идентификация и оценка на риска.

Следващият етап е назван „оценяване на риска“ /Risk-assessment/. Изрично е отбелязано, че в етапа на оценяване, като негова съставна част влиза и идентификацията на риска. Тук трябва да се обърне внимание, че в стандарта, оригиналът на който е на английски език, се използват два термина - Risk-assessment и Risk-evaluation, които на български език обикновено се превеждат с една и съща дума - оценка [19]. Разликата в използването на Risk -assessment и Risk-evaluation в ISO 31000:2009 обаче е твърде съществена. Risk -assessment има статут на родово понятие, което включва видовете понятия: идентификация на риска, анализ на риска и оценка на риска. Последното от своя страна съдържа две съставни части, едната - вероятността да се случи нежеланото събитие, втората – определяне на тежестта на вредата, при която случването на нежеланото събитие може да се причини. Последният елемент /тежестта на вредата/ се обозначава с термина Risk-evaluation /оценка/, което по този начин се явява видово понятие.

- Въздействие на риска - осъществява се чрез избор на опция за въздействие

на риска, подготовка и реализация на плановете, които се основават на този избор.

Най-общо, риск-мениджмънтът е насочен към намаляване на непредвидените /непланираните/ загуби. Така е дефинирано и неговото съдържание в стандарта FERMA. [20] Там акцентът пада върху поддържане непрекъснатостта на бизнес процеса. В този контекст, дейността на риск- мениджъра се изразява в прилагането на мерки, което се дефинира като процес на избор и очертаване на действия за изменение на риска. В това отношение, стандартът отразява една тенденцията, която започва през 80-те години на миналия век, когато в много западноевропейски страни, бизнесът започва да прилага, по примера на планиране на дейности по противодействие на последиците във военно време, планиране на дейности в непредвидени ситуации за широк спектър от инциденти. Този подход, за справяне с последиците от всякакви опасности ("all-hazards approach"), стои в основата на планиране на дейностите на местната власт в западноевропейските страни, в случаи на бедствия.

**Юридическият термин „риск” в българското право
/ 30 септември 2011 г. /**

В Таблица 1 /публикувана в научни трудове на Русенски университет, том 51, серия 7, правни науки, стр. 250/ са изложени резултатите от емпиричното изследване на използването на юридическия термин „риск” и производните „оценка на риска” и „управление на риска” в действащата в България правно-нормативна уредба към 1 октомври 2011 г.

Таблица 1

Нормативни актове		Честота на използване на термините		
Вид	Бр.	“Риск”	“Оценка на риска”	“Управление на риска”
Закони	105	1409	184	43
Наредби	45	2107	197	106
Правилници	17	118	22	6
ОБЩО :	198	3634	403	155

Видно е, че терминът „риск” е използван в повече от 3600 правни разпоредби. Характерно е изключително голямото многообразие в дефинирането и разкриването на съдържанието на обекта, който българският нормотворец обозначава с термина „риск”. Този факт не кореспондира пряко с изискването на

Закона за нормативните актове, разпоредбите да се формулират на общоупотребимия български език, кратко, точно и ясно. [21]

Нека да видим как стоят нещата с изпълнението на изискването за общоупотребимост:

Според Закона за финансовото управление и контрол в публичният сектор, „риск“ е **събитие**, което ще повлияе върху постигане на целите на организацията. Рискът се измерва с неговия ефект и с вероятността от настъпването му. [22]

В разпоредба на Закона за храните „риск“ е функция от **вероятността** за възникване на увреждащ здравето ефект и сериозността на този ефект. [23]

Според Наредба № 5 от 11 май 1999 г., „риск“ е **вероятността** за настъпване на вреда при конкретни условия на излагане и тежестта на вредата. [24]

Наредба № 34 от 4 октомври 2006 г. определя пазарния риск, като **възможност** от загуби в резултат от изменението на цените на финансовите инструменти, лихвените проценти, валутните курсове или други фактори, определящи стойността на хеджиращия инструмент. [25]

Според допълнителните разпоредби на Наредба № 2096 от 5 декември 2006 г., „риск“ означава **комбинацията** от общата вероятност или честотата на възникване на вреден ефект, породен от опасност, и степента на сериозност на този ефект. [26]

Констатираната терминологична двойственост несъмнено е несъвместима с единната правна основа, която е гаранция срещу противоречиво тълкуване. Тя влиза в колизия с основните характеристики на правоприлагането и правораздаването и поставя в неравнопоставени условия участниците в правоотношенията, разколебава усещането за правна сигурност и справедливост. [27]Видно е, че тя е последица от възприемането на различни концептуални модели на риска.

В научната литература е обосновано становището за четирите „пределни значения“ (основни характеристики) на риска, разкрити през вековете и систематизирани най-напред в екзистенциалната философия. [28]Представителите на екзистенциалната философия, на първо място обогатяват представата за връзката на риска с опасността. „През целия си живот, - отбелязва С. Киркегор, - човек е поставен пред необходимостта да проектира. Проектираното изправя пред опасността, така че смелостта да се проектира е не само рисковано, но и самото „битие“. Съвременната наука за сигурността дължи на Киркегор и формулирането на важното методологично положение, че «рискът е придобиваща реални очертания опасност».

В екзистенциалната философия намира ясно очертание и втората основна характеристика – риск има само тогава, когато решението, което поражда опасност се основава на възможността да се измерва и изчислява. „Осмеляването“, според Хайдегер, не е само процеса на рискуването, а препраща едновременно към „везната“. Там където човек „губи от погледа си зоната на реалното, следователно и непрекъснато неспокойното“, там където „човек претегля осмеляването по свои правила“, там човекът става търговец“. В тази сфера, в която „уреждането става стока“, а „изчислителното действие“ е „битие на беззащитния“, там „осмеляването“ се превръща в „риск“.

За Ясперс рискът губи значимост, тъй като „трябването“ да вземеш решение като екзистенциална проблематика е присъща на човека, а не е резултат от някакво решение - осмеляването става по принуда, която произтича от нерационалността. Надеждата за шанс, за късмет е тази, която мотивира човек да се изложи на опасност при преследването на конкретна цел, свързана с удовлетворяване на една или друга негова потребност.^[29]

Може да се обобщи - вземането на решение предполага действие, а действието - извършването на някаква дейност. Следователно, рискът може да възникне само там, където има дейност. Ако не се реализира дейността, няма да има и риск. Тъй като човешката дейност се осъществява в пространството и времето, където предизвиква различни природни или социални явления, тя, както и присъщите ѝ рискове имат обективен характер.

Ако приемем, че „рискът“ има четири структурни елемента, а именно:

първо- опасност (възможност да се случи нещо нежелано, вредно, лошо, фатално);

второ - решение;

трето - осъзната лична отговорност за зветото решение и

четвърто - измеримост (изчисляемост) на вероятността да настъпи нежеланото събитие и/или тежестта на евентуалните щети, които то може да породи,

трябва да приемем, че отсъствието, на който и да е от посочените елементите води до извода, че имаме всичко друго но не и „риск“.

В този смисъл от посочените по-горе примери става ясно, че в нито един от текстовете терминът „риск“ не е използван правилно. Във всеки един от случаите при дефиниране на термина „риск“ са изпуснати един или няколко от исторически откритиите се съществени елементи на риска.

В Закона за храните е записано, че рискът е функция от възникване на увреждащ здравето ефект и сериозността на този ефект вследствие на опасност. Тук думата „риск“ спокойно може да бъде заменена с „вероятност“ и/или „опасност“.

[30] Според Наредба № 34 от 4 октомври 2006 г. „пазарният риск“, е възможност от загуби в резултат от изменението на цените на финансовите инструменти, лихвените проценти, валутните курсове или други фактори, определящи стойността на хеджиращия инструмент. Тук никъде не се споменава за решение и отговорност за поетото решение. В този текст спокойно „риск“ може да се замени с „опасност“.

[31] В Закона за защита на потребителя, „сериозен риск“ е всяка сериозна опасност за здравето и безопасността на потребителите, която изисква бърза намеса на контролните органи, в т.ч., тези чийто ефекти не настъпват незабавно. Тук виждаме, че риска се определя само като опасност, т.е. липсват останалите три елемента на риска. В този текст „риск“ може да бъде заменена с „опасност“. [32] Подобни примери, могат да се посочат в много от текстовете на различни нормативни актове.

Привеждането на съдържанието на юридическия термин „риск“ в съответствие с концептуалния модел на риска изработен в резултат на многовековното му изучаване според нас би довело до рязко ограничаване на броя на разпоредбите, в които се използва. (от 3634 до около 350). Това ще е важна крачка към реализиране на идеите, заложиени в ISO 31 000:2009, а именно:

- да се ползва от всяка организация, независимо от предмета на нейната дейност и формата на собственост, от асоциации, от физически и юридически лица или отделни личности и

- да се прилага във всички отрасли и дейности, за всеки вид риск, независимо от неговия характер.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Мухаев, Р., История политических и правовы учений, Москва, 2005

[2] Luhmann, N. Sicherheit und Risiko aus Sicht der Sozialwissen, Rhienische.- Westfalisches Institut., Voltrage N351 (1987), 63.

[3] Luhmann, N.: Soziol. des R. (1991)

[4] O. Rammstedt, Цит. съч.

[5] O. Rammstedt, Цит. съч.

[6] Menges, G. Grundmodelle wirtschaftl. Entscheidungen (1969)

[7] Theoretical possibilities and consequences of major accidents in large nuclear power plants. US Atomic Energy Commissions WASH-740 (Washington 1957)

[8] Rasmussen, N. C. (Hg.): Reactor safety study, an assessment of accident risks in US Commercial Nuclear Power

[9] Bundesminister fur Forsch. und Technologie (Hg.): Dtsch. R.-Studie Kernkraftwerke (1979)

[10] Vgl. Bundespressediensr (Hg.): Kernenergie 2 (1977) V.

- [11] Vgl. Kursbuch 85: GAU – Die Havarie der Expertenkultur (1986)
- [12] Popitz, H. Der Begriff der sozialen Rolle als Element der soziologischen Theorie. Tuebingen, Recht und Staat, 1987.
- [13] Вж. Томов, В. И Л. Владимиров, Риск тези, Годишник на ШУ „Епископ Константин Преславски“, 2008, с.78-107; Владимиров, Л., Рискметрия в екологичната сигурност, Варна, 2009, с.15-26
- [14] Вж. Недялкова, А. «Глобализация на икономиката и развитието», сл.35, <https://eschool.vfu.bg>
- [15] ISO 31 000:2009. Risk Management – Principles and Guidelines, Geneva, 2009
- [16] ISO / IES Guide 73 “Risk Management Vocabulary Guidelines for Use in Standards”, 73 : 2009
- [17] ISO / IES 31 010 : 2009. Risk Management – Risk Assessment Techniques, Geneva, 2009
- [18] ISO / IES Guide 73 “Risk Management Vocabulary Guidelines for Use in Standards”, 73 : 2002
- [19] Вж. Димитрова, Г., Цит . съ с. 21-40ч,
- [20] A Risk Management Standard, AIRMIC, ALARM, IRMq 2002, Federation of European Risk Management Associations (FERMA), Brussels, 2003
- [21] Закон за нормативните актове, обн. ДВ бр.27 от 3 април 1973 г.
- [22] Закон за финансовото управление и контрол в публичният сектор, ДВ. бр.54 от 16 Юли 2010г. Допълнителни разпоредби
- [23] Закон за храните ДВ. бр.8 от 25 Януари 2011г. Допълнителни разпоредби
- [24] Наредба № 5 от 11 май 1999 г. за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска, издадена от Министерството на труда и социалната политика и Министерството на здравеопазването, обн. ДВ. бр.47 от 21 Май 1999 г., Допълнителни разпоредби
- [25] Наредба № 34 от 4 октомври 2006 г. за условията за сключване на сделки зяа намаляване на инвестиционния риск, свързан с активите на фонд за допълнително пенсионно осигуряване и за изискванията и ограниченията към тези сделки - Издадена от Комисията за финансов надзор - ДВ. бр.53 от 11 Юли 2009г, Допълнителни разпоредби
- [26] Наредба № 2096 от 5 декември 2006 г. за условията и реда за издаване и отнемане на свидетелство за извършване на аеронавигационно обслужване в обслужваното гражданско въздушно пространство на Република България, в сила от 19.12.2006 г. Издадена от Министерството на транспорта Обн. ДВ. бр.102 от 19 Декември 2006г., Допълнителни разпоредби
- [27] Калинова-Панова, Е., Международноправна регламентаци на спасяването по море, Автореферет на дисертационен труд за придобиване на ОНС „доктор“, Варна, 2011
- [28] Христов, П. Метатеория на риска, София, 2010
- [29] Философски речник Cambridge, Книгоиздателска къща Труд, 2009, с. 312, 828 – 830, 895 – 896
- [30] Закон за храните ДВ. бр.8 от 25 Януари 2011г. Допълнителни разпоредби
- [31] Наредба № 34 ОТ 4 октомври 2006 г. за условията за сключване на сделки за намаляване на инвестиционния риск, свързан с активите на фонд за допълнително пенсионно осигуряване и за изискванията и ограниченията към тези сделки - Издадена от Комисията за финансов надзор - ДВ. бр.53 от 11 Юли 2009г, Допълнителни разпоредби
- [32] Закон за защита на потребителите ДВ. бр.18 от 1 Март 2011г. § 13 т. 15

За контакти:

проф. д-р Петър Христов – ВСУ „Черноризец Храбър“ - Декан на Юридически факултет, e-mail p.g.hristow@abv.bg; GSM: 0888133218. Адрес за кореспонденция: гр. Варна 9007, к.к. „Чайка“, ВСУ „Черноризец Храбър“ – Юридически факултет
ас. Елисавета Иванова – ВСУ „Черноризец Храбър“ e-mail eliganeva@abv.bg; GSM: 0888204844. Адрес за кореспонденция: гр. Варна 9007, к.к. «Чайка», ВСУ „Черноризец Храбър“- Юридически факултет, катедра „Сигурност и безопасност“.

Докладът е рецензиран.